

**ДОКТРИНАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПАРАЛЕЛЬНОГО ІМПОРТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

**DOCTRINAL ASPECTS OF LEGAL REGULATION OF PARALLEL IMPORTS
IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION**

У статті досліджуються доктринальні аспекти правового регулювання паралельного імпорту в умовах глобалізації, що актуалізується в контексті транснаціонального руху товарів та уніфікації правових підходів. Аналізується сутність паралельного імпорту як явища, що знаходиться на перетині інтересів правовласників, споживачів та державних регуляторів, а також висвітлюється його місце у сучасному праві інтелектуальної власності.

Особлива увага приділяється зіставленню підходів, закріплених у правових системах ЄС, США, Японії та України.

В умовах глобалізації, коли ринки взаємопов'язані, а товари легко перетинають кордони, паралельний імпорт стає особливо значущим. Він може посилити конкуренцію на внутрішніх ринках, знизити ціни для споживачів і розширити асортимент товарів. Однак така практика часто вступає в конфлікт з інтересами правовласників, які прагнуть контролювати цінову політику та дистрибуцію своєї продукції на різних територіях, посиляючись на територіальність прав інтелектуальної власності.

Аналізуються аргументи "за" та "проти" паралельного імпорту. Його прихильники вказують на антимонопольний ефект, збільшення доступності товарів та стимулювання здорової конкуренції. Натомість опоненти висловлюють занепокоєння щодо можливого зниження інвестицій в інновації, ризиків для якості продукції (зокрема, відсутності гарантійного та сервісного обслуговування) та фінансових втрат для правовласників.

Окремо висвітлюється вплив міжнародних торговельних угод та практики Світової організації торгівлі (СОТ) на формування національних законодавств у цій сфері. Розглядаються концепції, що окреслюють межі дозволеної діяльності та намагаються знайти баланс між захистом інтелектуальної власності та підтримкою вільної торгівлі. Анотація підкреслює необхідність розробки оптимальної моделі правового регулювання. Вона має враховувати як національні економічні інтереси, так і міжнародні зобов'язання, забезпечуючи сталий розвиток ринків та справедливий захист прав усіх учасників торговельних відносин.

Ключові слова: паралельний імпорт, доктрина вичерпання прав, інтелектуальна власність, глобалізація, міжнародна торгівля.

The article examines the doctrinal aspects of legal regulation of parallel imports in the context of globalization, which is becoming increasingly relevant in the context of transnational movement of goods and unification of legal approaches. It analyzes the essence of parallel imports as a phenomenon that lies at the intersection of the interests of

rights holders, consumers, and state regulators, and highlights its place in contemporary intellectual property law.

Particular attention is paid to comparing the approaches enshrined in the legal systems of the EU, the US, Japan, and Ukraine.

In the context of globalization, when markets are interconnected and goods easily cross borders, parallel imports become particularly significant. It can increase competition in domestic markets, lower prices for consumers, and expand the range of goods available. However, this practice often conflicts with the interests of rights holders who seek to control the pricing and distribution of their products in different territories, citing the territoriality of intellectual property rights.

The arguments for and against parallel imports are analyzed. Its supporters point to the anti-monopoly effect, increased availability of goods, and stimulation of healthy competition. Opponents, on the other hand, express concern about a possible decline in investment in innovation, risks to product quality (in particular, the lack of warranty and after-sales service), and financial losses for rights holders.

The impact of international trade agreements and World Trade Organization (WTO) practices on the formation of national legislation in this area is highlighted separately. Concepts that define the limits of permissible activities and attempt to strike a balance between intellectual property protection and support for free trade are considered. The abstract emphasizes the need to develop an optimal model of legal regulation. It should take into account both national economic interests and international obligations, ensuring the sustainable development of markets and fair protection of the rights of all participants in trade relations.

Key words: *parallel imports, doctrine of exhaustion of rights, intellectual property, globalization, international trade.*

Вступ. Паралельний імпорт – це ввезення на територію країни оригінальних товарів без дозволу правовласника, але на законних підставах. Звернемо увагу та те, що це явище є важливим елементом міжнародної торгівлі, оскільки сприяє зниженню цін, підвищенню конкуренції та розширенню доступу споживачів до товарів. Водночас воно викликає суперечки між правовласниками, державами та економічними операторами через питання контролю за дистрибуцією продукції.

Глобалізація суттєво впливає на юридичне регулювання паралельного імпорту, змушуючи країни адаптувати національне законодавство до міжнародних стандартів. Основним юридичним питанням є концепція виснаження прав інтелектуальної власності, яка визначає межі використання торговельної марки після першого продажу товарів. Різні юрисдикції використовують різні моделі цієї концепції, що створює неоднозначність у міжнародному правовому регулюванні паралельного імпорту.

Паралельний імпорт слід відрізнити від підроблених товарів. Якщо підроблені товари є незаконними копіями, паралельний імпорт стосується оригінальної продукції, яка була юридично виготовлена та введена в обіг в іншій країні.

Основна правова проблема паралельного імпорту полягає в тому, що правовласники прагнуть контролювати розповсюдження своїх товарів через систему офіційної дистрибуції. Це дозволяє їм регулювати ціноутворення та підтримувати імідж бренду. Однак обмеження паралельного імпорту може суперечити антимонопольному законодавству та принципам вільної торгівлі.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз правового регулювання паралельного імпорту в умовах глобалізації, виявлення основних тенденцій та проблем у цій сфері, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання в Україні.

Результати дослідження. Паралельний імпорт, також відомий як сірий імпорт, означає імпорт товарів, які були юридично виготовлені та придбані в одній країні, але потім імпортують до іншої країни без згоди власника інтелектуальної власності, наприклад, торговельні марки або патенти. Це явище часто викликає юридичні конфлікти між власниками інтелектуальних прав та імпортерами, а також призводить до певних економічних наслідків. Деякі аспекти цих питань певною мірою висвітлюються в творах авторів, які вивчали проблеми паралельного імпорту та виснаження ексклюзивних прав, зокрема: Вийванко О. М., Євков А. М., Найденко В., Чорнолуцький Р., Хайнц Фрідріх-Карл, Роке Пітер Д. та інші, але залишаються актуальними.

Практика паралельного імпорту має довгу історію, яка починається на початку ХХ століття. Після Другої світової війни розвиток міжнародної торгівлі та глобалізації економіки призвело до збільшення паралельного імпорту. У різних країнах та регіонах існували різні юридичні режими регулювання паралельного імпорту, що вплинуло на його розвиток.

У науковій літературі паралельний імпорт часто визначають як "**реімпорт**". Це відбувається, коли товари, які були спочатку експортовані до іншої країни, потім повертаються на ринок країни походження. Така ситуація можлива, якщо правовласник інтелектуальної власності або уповноважені ним треті сторони виробляють та постачають товари на зовнішні ринки, а потім посередники купують їх за кордоном і реімпортують до країни походження. За умови, що ціни на такі самі товари в країні походження товару вище, ніж у зарубіжній країні, їх імпортують назад. На різниці цін торгові посередники – так звані паралельні імпортери – отримують прибуток». Зустрічається також така характеристика: «Паралельний імпорт означає імпорт товарів за межами каналів розподілу, про які є домовленість із виготовлювачем» [1].

Законодавчі підходи до визначення сутності паралельного імпорту різняться в різних країнах. Деякі держави дозволяють паралельний імпорт як засіб стимулювання конкуренції та зменшення товарів. Інші країни, навпаки, накладають суворі обмеження або заборони щодо паралельного імпорту з метою захисту прав власників інтелектуальної власності та підтримки національного виробництва.

Основна юридична проблема паралельного імпорту полягає в тому, що правовласники прагнуть контролювати розподіл своїх товарів через офіційну систему розподілу. Це дозволяє їм регулювати ціноутворення та підтримувати імідж бренду.

В міжнародній практиці сформовано деякі підходи до вичерпання паралельного імпорту. До них належать:

1. **Національне вичерпання прав** – вичерпання прав інтелектуальної власності відбувається тільки в межах однієї країни. Це означає, що правовласник може заборонити паралельний імпорт товарів, які були легально придбані в іншій країні.

У США правова система базується на національному підході до вичерпання прав. Основні аспекти цього підходу такі:

– **захист прав інтелектуальної власності**: Правовласник може обмежувати ввезення товарів, навіть якщо вони були легально придбані за кордоном. Це дозволяє контролювати ціни та якість продукції;

– **прецедентне право**: Суди США розглядали численні справи, пов'язані з паралельним імпортом, зокрема "Kirtsaeng v. John Wiley & Sons", що частково уточнила правила;

– **недоліки для споживачів**: Обмеження створюють вищі ціни та менший вибір для кінцевих споживачів порівняно з іншими юрисдикціями.

2. **Регіональне вичерпання прав** – права вичерпуються в межах певного регіону (наприклад, Європейського Союзу). Правовласник не може заборонити паралельний імпорт товарів, які були легально придбані в межах цього регіону. Цей підхід сприяє створенню єдиного внутрішнього ринку та зниженню цін на товари.

У Європейському Союзі принцип регіонального вичерпання прав інтелектуальної власності є основою регулювання паралельного імпорту. Це дозволяє товарам, які були легально введені на ринок будь-якої країни-члена ЄС, вільно переміщуватись між іншими країнами регіону. Таким чином:

– **спрощення торгівлі**: забезпечується єдиний ринок, де товари можуть вільно циркулювати без додаткових дозволів правовласника;

– **захист споживачів**: паралельний імпорт дозволяє споживачам отримувати доступ до товарів за конкурентними цінами;

– **обмеження щодо імпорту зовні ЄС**: для товарів, імпортованих з-поза меж ЄС, застосовуються жорсткі правила, які захищають інтереси правовласників і місцевих виробників [2].

3. **Міжнародне вичерпання прав** – права вичерпуються після першого законного продажу товару в будь-якій країні. Це означає, що правовласник не може заборонити паралельний імпорт товарів, які були легально придбані в будь-якій країні світу. Цей підхід сприяє вільній торгівлі та зниженню цін на товари в глобальному масштабі, але може негативно впливати на правовласників. Тобто паралельний імпорт дозволений незалежно від території початкового продажу. Цей підхід застосовують, наприклад, Австралія та Японія [3].

Регулювання паралельного імпорту в Європейському Союзі, Сполучених Штатах Америки та Китаї демонструє різноманітність підходів до захисту прав інтелектуальної власності та забезпечення економічних інтересів. Кожна з цих юрисдикцій має свої особливості, які відображають їхні економічні, соціальні та політичні пріоритети.

Європейський Союз має принцип регіонального вичерпання прав інтелектуальної власності. Це означає, що після першого продажу товарів у ЄС правовласник втрачає право заборонити подальший продаж у регіоні. Цей підхід сприяє вільному переміщенню товарів між державами-членами ЄС, створюючи єдиний ринок. У той же час імпорт товарів поза ЄС без дозволу власника заборонено. Це дозволяє захистити інтереси виробників та стимулювати розвиток внутрішнього ринку. Регулювання паралельного імпорту в ЄС також спрямоване на забезпечення високих стандартів якості продукції та захисту прав споживачів [3].

У Сполучених Штатах Америки застосовується принцип національного вичерпання. Це означає, що правовласник може контролювати імпорту товарів, навіть якщо вони були юридично продані за кордоном. Цей підхід дозволяє компаніям захищати свої ринки від паралельного імпорту, підтримуючи контроль за цінами та якістю продукції. Однак це також створює обмеження для споживачів, які стикаються з більш високими цінами та меншим вибором товарів. У США питання паралельного імпорту часто є предметом судових процесів, що дозволяє уточнити правила його регулювання [1].

Китай, як один з найбільших світових ринків, використовує змішаний підхід до регулювання паралельного імпорту. У деяких галузях, таких як медична продукція чи прилади, паралельний імпорту дозволяється забезпечити наявність товарів. У той же час Китай зберігає високий рівень захисту інтелектуальної власності, що дозволяє компаніям підтримувати контроль над своєю продукцією. Китай також активно адаптує своє законодавство до міжнародних стандартів, таких як угода про поїздки, що сприяє гармонізації правил та розвитку міжнародної торгівлі [3].

Міжнародні угоди, зокрема Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), відіграють важливу роль у регулюванні паралельного імпорту. ТРИПС встановлює мінімальні стандарти захисту прав інтелектуальної власності та зобов'язує держави-учасниці впроваджувати відповідне законодавство. Втім, питання паралельного імпорту залишаються в компетенції національних законодавств, що може призводити до розбіжностей у правовому регулюванні [4].

До прикладу, у справі № 24/67 за позовом Arke, Davis and Co проти Probel, Reese, Beintema-Interpharm та Centrafarm на розв'язання суду були винесені питання про тлумачення статей 85 (1) та 86 Договору про заснування Європейської Спільноти. Приводом до звернення до суду стала реалізація прав власника патента, якому була надана правова охорона у Нідерландах, по відношенню до такого самого продукту, виробленого у країні, де охорона подібному об'єкту не надається. При розгляді цієї справи суд виходив з того, що за статтю 86 Договору про заснування Європейської Спільноти будь-яке зловживання одним або кількома підприємствами домінуючим положенням на спільному ринку або на істотній його частині забороняється як несумісне зі спільним ринком тільки якщо це може впливати на торгівлю між державами-членами. Водночас, для застосування цієї заборони необхідна присутність трьох елементів: існування домінуючого положення, зловживання цим положенням та можливість впливати на торгівлю між державами-членами [5].

4. *Теорія економічного аналізу права* характеризується правовим регулюванням паралельного імпорту з точки зору економічних ефектів. Вона аналізує, як різні підходи до вичерпання прав інтелектуальної власності впливають на економіку, ринок, конкуренцію та споживачів. Ця теорія може допомогти знайти оптимальні рішення для регулювання паралельного імпорту з урахуванням балансу інтересів усіх учасників ринку [6, с.93].

5. *Теорія справедливості* фокусується на питаннях соціальної справедливості та захисту прав споживачів. Вона підкреслює важливість забезпечення доступу до якісних товарів за справедливими цінами та захисту прав споживачів від монополій та зловживань на ринку. Теорія справедливості підтримує регулювання паралельного імпорту, яке сприяє зниженню цін та підвищенню конкуренції.

Паралельний імпорту суттєво впливає на права споживачів, і цей вплив має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, паралельний імпорту відкриває нові можливості для споживачів. Це дозволяє їм отримати доступ до якості, часто оригінальних товарів за більш доступними цінами. Завдяки конкуренції, яка створює паралельний імпорту, ціни на продукцію знижуються, що особливо важливо для сегментів, в яких переважають великі бренди з монополіями цінами. Наприклад, споживачі можуть придбати відомі марки косметики, електроніки або навіть ліків за цінами, які значно нижчі, ніж офіційні пропозиції.

Крім того, паралельний імпорту сприяє розширенню асортименту товарів на ринку. У країнах, де деякі товари офіційно недоступні через відсутність місцевого представництва чи дистриб'ютора, споживачі можуть отримати доступ до них через паралельний імпорту. Це особливо важливо для невеликих ринків або обмежених продуктів [6, с.96-97].

Однак, поряд із перевагами, паралельний імпорту несе певні ризики для споживачів. Наприклад, продукція, що виходить на ринок за допомогою цього механізму, може не підпадати під умову гарантії чи послуги виробником. Це означає, що у випадку дефектів споживачів можна залишити без необхідних підтримки. Ця ситуація є особливо критичною для довгострокових продуктів, таких як домашня техніка або автомобілі.

Додатковий ризик полягає у можливості придбання контрафактної продукції. Хоча паралельний імпорту передбачає ввезення оригінальних товарів, на практиці недобросовісні імпортери можуть використовувати цей канал для розповсюдження підробок. Для споживачів це може означати не лише втрату коштів, а й потенційні ризики для здоров'я та безпеки, як у випадку з підробленими ліками чи харчовими продуктами.

Ще один аспект – це відповідність товарів локальним стандартам та вимогам маркування. Продукція, що імпортується на умовах паралельного імпорту, може не відповідати місцевим технічним стандартам або не мати інструкцій відповідною мовою. Це створює складнощі для споживачів, які не завжди можуть адекватно використовувати такий товар.

Загалом паралельний імпорт має подвійний вплив на споживачів. З одного боку, він створює доступність, конкуренцію та різноманіття на ринку. З іншого – піднімає питання захисту прав споживачів, гарантій якості та забезпечення безпеки товарів. Для досягнення балансу між перевагами та ризиками важливо впроваджувати ефективні механізми правового регулювання, що дозволять мінімізувати загрози, одночасно забезпечуючи конкурентоздатність ринку та доступність товарів для кінцевих споживачів.

Висновки. Паралельний імпорт залишається важким та багатоглибким питанням у галузі міжнародної торгівлі та права. Забезпечення балансу між захистом інтелектуальної власності та стимулюванням вільної торгівлі є ключовим завданням для юридичних систем різних країн. Подальші дослідження та юридичні реформи можуть допомогти вирішити паралельні проблеми з імпортом та сприяти економічному розвитку в глобалізації.

Доктринальні підходи до регулювання паралельного імпорту значно відрізняються залежно від юридичних традицій та економічних інтересів держав. Глобалізація сприяє розширенню міжнародного виснаження прав, що відповідає принципам вільної торгівлі та конкуренції. Україна вимагає чіткого законодавчого регулювання цього питання, враховуючи європейський досвід та міжнародні тенденції.

Пропозиції, які можуть покращити правове регулювання паралельного імпорту: 1) гармонізація законодавства: бажання створити гармонізовані правила паралельного імпорту на міжнародному рівні, може зменшити юридичну невизначеність та сприяти справедливому конкуренті; 2) посилення захисту прав інтелектуальної власності: введення чіткіших законодавчих правил щодо виснаження прав та умов паралельного імпорту для запобігання порушення прав власників; 3) просування конкурентного середовища: вдосконалення регулювання паралельного імпорту з урахуванням інтересів споживачів та учасників ринку, що знизить ціни та покращить якість товарів; 4) розширення міжнародного співробітництва: закінчення двосторонніх та багатосторонніх угод щодо регулювання паралельного імпорту та обміну інформацією між країнами; 5) вдосконалення механізмів контролю: створення ефективних механізмів контролю за дотриманням законодавства та запобігання незаконному паралельному імпорту; 6) забезпечення прозорості: вимога імпортерів надавати прозору інформацію про походження товарів та дотримання вимог законодавства; 7) розвиток інституційної інфраструктури: підтримка створення спеціалізованих органів або підрозділів, які будуть займатися питаннями паралельного імпорту та захищатимуть права інтелектуальної власності; 8) підвищення обізнаності: проведення освітніх кампаній та тренінгів для бізнесу та споживачів щодо юридичного регулювання паралельного імпорту та його впливу.

Список використаних джерел:

1. Grossman G.M., Lai E. Parallel imports and price controls [Електронний ресурс] // Режим доступу: RAND Journal of Economics Vol. 39, No. 2, Summer 2008 pp. 378–402
2. Maskus, K. E. (2000). Intellectual Property Rights in the Global Economy. Institute for International Economics.
3. Hennessey, W. O. (2001). Parallel Imports and International Trade. Journal of International Economic Law, 4(4), 662-694. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61967CJ0024&qid=1741021112061>
4. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text
5. Judgment of the Court of 29 February 1968. – Parke, Davis and Co. v Probel, Reese, Beintema-Interpharm and Centrafarm. – Reference for a preliminary ruling: Gerechtshof 's-Gravenhage – Netherlands. – Case 24–67. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:61967CJ0024>
6. Правова природа паралельного імпорту в Україні: проблема сертифікації та екологічних стандартів Ст. 85-102. URL: <https://doi.org/10.31548/law/3.2024.85>

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.08.2025

Дата публікації: 29.09.2025.